

מבריחי הזהב

חנוך ברטוב

גלגלי המכוננית השמיעו קול צווחה. מול לחץ המעצורים המשיכו מעט מהלך כם עד שנכנעו ועמדו. כאיש אחד נזדקפו הנוסעים במקומותיהם, משכו תרמילים וצרורות בידיהם ונדחקו ליציאה. גוש גדול של גופות משופעים בזיעה ואדומים מחום פרץ ונעלם לכל עבר. גברים גדולי דחקו זרועותיהם השעירות ופילסו להם דרך. נשים עוטות שמלות צבעוניות נלחצו בחזות גולשים וכרסים תופחות בעד הדלת הצרה, וברגל כבדה ואנקה חנוקה צנחו לכביש. נערות מפויכות הצמידו ארנקים נוצצים לירכיהן ותוך החלקת שמלה קפצו וחמקו להן. הנהג אף הוא משך כרסו מתחת גלגל ההגה, נטל ארנקו רב התאים ופרש מן המכוננית.

לא עברו אלא דקות מועטות והמהומה

והרעש נתמסמסו בחלל. היה שקט פתאום. בצלה של הסככה הירוקה עמד עתה עמוס גליקמן לבדו. שקרפציו הארוך היה מונח לפניו ועליו תרמילו הגדול, הגדוש. התקין עמוס כיפתו לראשו, רקע ברגליו להרחיק האבק מנעליו הגדולות. תחב כותנתו למכנסיו ולאחר שסיים הזדקף והביט על סביבותיו.

ובכן, המושבה. כל אותו רעש וריח של בנזין ובהילותם של הנוסעים לא היו אלא מראית-עין. הריהי מוטלה לפניו כאשר ידעה מאז. עומד הוא בצד הדרך ומכאן נמשכים הרחובות הארוכים. כבישי אספלט אפור מסתירים את דרכי האבן העתיקות, את שבילי החול הטובעני שמקדם. והם ריקים, כבישים אלו, ודוממים. ובשוליהם עולים הבתים הישנים. ילדים מרדפים חישוק חלוד ואין איש נטרד על ידיהם. גללים טריים שנמעכו על האספלט מעידים על הבקר העובר בנחת את מרכו המושבה, ונער ערבי מדדה ברגל שחורה בעקביו. אף מעידים על העגלונים הזקנים ועל סוסיהם רבי הסבלנות. שמא תופענה מעל גגו של בית-הכנסת אותן יונים שהתקנת מקלעים לצודן?

הניח עמוס לחיוך שיתפשט על פניו. עיניו, ריסייהן אפורים מן הדרך ומושפלים מעיפות, בריקו בשמש השוקעת. בלילה שעבר, בשעות שהרכבת המצרית המצחינה חצתה את המדבר, תהה על כך. ישב וראשו בחלון ועיניו נחות על קפלי החול הרך, החם, המתחכך באורו של הירח המלא. הגבעות הקמורות, הנשיות, לא סיפרו דבר. גופן היה חוזר על עצמו, ורק נתנגן מתוכו הלילה האחר, שלוש שנים קודם לכן, כשגילגלו קטר, אפשר אותו קטר עצמו, מתוך גופו שלו, תחילתו של לילה זה של שיבה הוציא רייך, כדרכו, את הקלפים מתרמילו. הציג "רמי". משום מה לא רצה עמוס לשחק. לשוא שידלוהו מזרחי ובני.

— שחקו שלושה, — רגז. — חצי-גרש מאה או גרוש מאה — זה לא ענין של כסף, אני אומר לכם. אינני רוצה לשחק. מה אתכם?

רייך טרף את הקלפים בשקט, בזריזות, מעשה אמן. בויכוח לא התערב. רק לאחר שסיים מלאכתו, אמר: „לא רוצה, הניחו לי! מזרחי, הרם.“

נטל מזרחי בידו חלק מן הקלפים. משך את התחתון שבהם והניחו לרגלי אלו ופניו

גלויות. רייך חלק את הקלפים למשחקים. בכך סיים שליחותו. בשתי אצבעות שחורות צבת סיגריה והציתה.

— אתם מבינים, — פתח רייך בקולו אכול העשן והשנים. עמוס חייך. ידע כי אשמאי זה לא יחמיץ את ההזדמנות. — הלילה אנו עוברים את הגבול. כאן, מעבר לגבול, עולם אחר. כאן צריך לשכות. כאן לא יפה לשחק קלפים.

— חתהה. — צחק מזרחי. וטפח על ברכו של רייך. — לשכות! אתה ממזר, רייך! גם את החתיכות, תגיד יה־אֶרֶס?

בני הטיל קלף ראשונה. המשחק החל. שיחקו בשקט, מרוכזים כל־כולם בחיפוש אפשרויות ליצירת שלשות. מלך מלכה ילד. שלושה ילדים. ילד עשר תשע. להיפטר מהכפולים. להדביק בודדים. לפתע השמיע רייך בשקט: „האנט“, וגילה קלפיו על השולחן. על גבה של חפיסת סיגריות רשם את התוצאות.

— בני, חלק. — הדף לעברו את הקלפים. — גם את החתיכות, מזרחי. שב, עמוס והבט היטב במדבר הזה. הוא טוב. גדול מאוד הוא ומלא חול. כאן אפשר לקבור הכל. איפה ששים הרבוא שנקברו בחול הזה? אף עצם אחת לא נמצאה, אף לא שן זהב. קבור, עכשיו ההזדמנות. בני, מה שם החתיכה שהיתה לעמוס בהאג?

— איזה חתיכה? — בני לא הרים פניו מן הקלפים.

— האחרונה, האחרונה.

— אה, קוני.

— כן, קוני. גם לה תמצא מקום. גדול מאוד הוא המדבר.

— סתום פייך. — רטן עמוס אל החלון.

סיימו עשרה משחקים. חישבו את הרווחים. קיפלו גופותיהם על הספסלים הישישים, המטונפים, וישנו. אמת, הוא קובר. רוצה הוא לברוח מחלאה זו שהיה רבוץ בה עד אזניו. כל־ארכה של המסילה תמה היה אם אמנם אפשר לברוח, אם אפשר לקבור. הריהו מנסה לתפוס קצהו של חוט שנשמט מידו זה חמש שנים, בלכתו לצבא. והנה היא המושבה — אפורה ודמומה באורם של ערביים. אכן, עולם אחר...

כך, לאחר דקה שעמד בתחנה, מחה עמוס את הזיעה ממצחו וערפו, תלה על כתפיו את תרמילו, העמיס עליו את השק המעופר ופסע אל הצריף.

ב

אף שכבר שפלה השמש והחליקה מעבר לאילנות ולגגות לא יצא החום עמה. זה היה בוקע מקירות הבתים ומכביש האספלט שנתרכך. היה תלוי בראשי הברושים ויורד מסכים מסכים לכל אשר תפנה. עמוס חפציו, הזיעה דבקה לגופו, היה פוסע לאורך הרחוב שהוא לבה של המושבה והוא מוליך ל„כרם“, לצריף. צעדיו היו רחבים והוא נחפז להגיע לבית הוריו. ואף על פי כן לא הניחו עיניו לשום בית, אדם וחפץ שנתקלו בו. נחו עליו וליטפוהו כלטף זכרון שכות. ושוב היה הכל לפתע חי וקרוב כמו לא עזב מעולם מקום זה, כמו לא ישב לפני שבועיים בארץ רחוקה ויום זה רחוק עד מאוד ובלתי נתפס. הרי המושבה והרי הבית. הוא החלום והוא המוצא. בו תמצא תשובה לימי ערפל דלוחים וללילות ניאון ארוכים. הריהו סוף־פסוק להרגשת המיט מתחת לרגליך, להרגשה שעולם זה של מלחמות הוא כל היש. הרי אתה פוסע ונושם שלווה גדולה. עמוס הלך בדרך ולא ראה פנים מוכרות. את פלוני שעבר על פניו לא ידע. אחר חלף על אופניו ולא ניתן לזהותו. מאד רצה לומר שלום למישהו, כאשר יאמרו הבודדים, שלום שמשמעו: הנה מכירים אותי כאן. אלא איש לא עבר. וכבר הגיע לקצהו של הרחוב והשמאיל. וכאן שמע כי קורא בשמו. עמוס עמד במקומו.

רק לא להתרגש, לא להניח לליאות ולרעד האברים שישתלט. הפך פניו וראה אדם ממהר לעברו בצעדים רחבים. בימינו נפנף האיש וחיוך על פניו. רגע אימץ מבטו וזכרונה. דוד, דוד ויינגלס! אכן שמן מעט, אך אין לטעות בו.

— שלום, עמוס. שלום. — טלטל כפו. — איזו הפתעה!

— שלום, דוד. רק עכשיו חשבתי שהנה אני בבית, הולך ברחוב ואיני רואה כל פרצוף מוכר. שלום לך. שמח לפגוש אותך.

— מה זה שמח! תאר לעצמך — קולו של דוד היה נמוך וההברות היו עולות לאטן. יש לו שהות. — תאר לעצמך: אני יושב במספרה. דרך החלון אני רואה חייל נסחב, מסכן, עם חבילות וכלים. ראיתי כבר חיילים. ופתאום אני חושב: שמע, זה עמוס. חתחת. באמת מקרה מוצלח. אז מה אתה מספר?

— מה יש לספר? טוב להיות פה. טוב לראות אתכם.

— נו, מה, אנחנו לא נשתנינו כאן. — צחק דוד. — הבצה הישנה. אתה ודאי צוחק לנו, לפרובינציאלים. ואתם שם, מה לא סיפרו עליכם!

— אה, — ביטל עמוס בהנף יד. — טינופת. אין מה לספר. האמן לי, טוב להיות בבית.

— יא שיך, עלי לא תעשה רושם. — עינו של דוד קרצה, ברוב דעת. — הכל ידוע כאן. הבחורות, הביזנס, הכל. ובחור כמוך — גבוה, שרירי, ובעל פרצוף ככה־שחרחר לא יספר לי ששם טינופת. מתאר לעצמי כמה עברו במטתך, חתחת.

טפח בגב ידו על אבזם חגורתו של עמוס. בבת אחת פג טעמו של הרגע. אכן רצה לומר, לומר למישהו, כי טוב. אך הלה — הכל ידוע לו. רוצה הוא להיות שותף לאתמולך. לפתע עמד לפניו דוד במלוא דמותו. היתה חדוה בפגישה עם חבר כיתה. ובכל זאת, ברי לו — לא בדוד רצה לפגוש. דוד והמושבה מעולם לא היו היינו הך. כמשפחות רבות אחרות עברו אף הורי דוד מן העיר למושבה עם ההפצצה האיטלקית הראשונה. בוגר משאר התלמידים בכיתה, לבוש בקפידה, תסרוקתו רטובה ושמנה, כך הופיע דוד לבית־הספר. היה מעשן. לא בערב, בהחבא, כהרפתקה, אלא עישון של קבע, ללא התרגשות, מעשה קשיש. בטחונו, סיפוריו על וינה ועל פראג, הכסף שהיה מצוי בכיסו, המסיבות בדירתם העשירה והמרווחת של הוריו, עוררו ענין והתפעלות, אבל גם חצצו בינו לבין השאר. הרומנים הגרמניים והאנגלים שהיה קורא, כמו לעגו למושבה, לתושביה, לנערים שלא רקדו „סלונים“. הנערים חשו כי הוא נושא משהו זר ומסוכן עמו. „הארגון?“ — היה אומר, — „שאני אצטרף לארגון? יש לי דברים יותר חשובים לעשות בשבת. בערב? אתם תינוקות. אבל לי יש דרך הרבה יותר נעימה לבילוי ערב.“ ועת קצרה לאחר שהתגייס פגש בדוד. זה אמר: „עמוס, עמוס. גם אתה השתטית כאותם מחוסרי־עבודה ובעלים שברחו מנשותיהם? מילא, אבוד. אבל אם תחזור פעם מהצבא — הכנס אלי. אולי אוכל לעזור לך. הרי ידוע לך, אני נכנס לעסקו של אבא.“ אכן זהו דוד. אלא שבגר, והיסוד הזר והמושך נדחה כליל.

— אתה שותק כל כך. — אמר דוד. — אתה עייף, בלי ספק, וממהר הביתה.

— לא. אלא שאני מהומם מעט. ומה שלום החברה?

— כמעט לא פוגש איש. התפזרו בארץ. כמה חברה בתכניון. גומרים השנה. כמה בירושלים. השאר עובדים, פה ושם. צביקה שלנו — מלך. יש לו מכונית־משא והוא עושה זהב. על בועז שמעת ודאי.

— לא. מה קרה?

— היה בארגון. מפקד. נהרג באחת ההתנגשויות עם הצבא בחורף. זה לא פלא, חמור — דחף את עצמו. בקיצור, די תפל הכל כאן. אתה באמת עייף. אנחנו עוד נתראה. ושמע, אל תחשוב שהמצב אצלנו הוא לאחר יאוש. מבחינה מסוימת, אני מתכוון. אני אינני יכול להבטיח בלונדינית דוקא, אבל יש. לכמה זמן באת?

— עשרים ושמונה יום.

— המון זמן. שלום עמוס. להתראות. — וחזר ונעלם במספרה.

עמוס הוסיף ללכת וכבר ראה לפניו, מעבר למגרשי ברוק, את הכרם.

ג

הכרם! צפצף על דוד! הכרם.

מלה אחת והיא עולם מלא...

...קוני שכבה לצדו בחדר הזר. נמוג ריחו הקר של בית המלון. בעינים עצומות נשם את

גופה שהיה כמו שבת של ילדות כשהכל מאריכים לשכב במיטה. באצבעותיה גרפה את שערו. עוד מעט יבוא אבא מן המטבח ואתו קפה לאמו ולו.

— עמוס. — לחשה קוני. — היכן אתה דר?

פקח עיניו והסתכל בה, בעיניה הגדולות, התוהות, כעיני תינוקת, בשפתיה הפרודות. מעולם לא דיברו בכמו אלה. מעולם לא שאל לביתה והיא לא שאלה לביתו.

— מה פתאום? — צחק.

— רצייתי לדעת היכן נולדת, מה מראה המקום. — לחייה סמקו כנגד הכר הלבן. — איני יודעת דבר עליך.

— מה רצונך לדעת? — ונשק שפתיה.

— היכן נולדת?

— ב"כרם", — אמר עברית.

— מה זה כרם?

— כרם זה "ויניארד".

— ממש בכרם?

— לא, — צחק. — זה שמה של השכונה.

— אה, אני מבינה. זה סתם שם.

— זה כך — בקצה המושבה, מעבר למגרש גדול וריק, עומדים צריפים זעירים, שחורים, בני חדר אחד. לכל צריף מגרש. רובו קוצים שנתפחמו מחום השמש וקצתו מלפפונים, ועגבניות, ותירס. בחצר מקלחת שקירותיה עשויים ארגזי-ביצים. מעבר לה, בקצה החצר, בית-כסא וקירותיו פח נקוב. חם מאוד בצריף בקיץ. ובחורף הגשם דולף למיטתך. נהירה התמונה?

— כן, מאוד. — וחזרה ללטף שערו...

...עתה צחק עמוס. הסבר זה הרי אינו אומר כלום. ואפשר לעצמו ביקש להסביר מראהו של הכרם באותה שעה. אלא שלא עלתה בידו. הכרם זה — הכרם...

מעבר למגרש הגדול של ברוק קרב לשורת הצריפים הראשונה. מבעד לחצרות המפולשות מסתמן צריפם, נראית המרפסת שמסגרותיה ירוקות. צפצף על דוד. דוד אינו הבית. הבית הוא אבא ואמא וכל הצריפים העומדים כאן. כל אלו האנשים שבנשימה ארוכה ובאמונה גדולה בנו כאן את ביתם.

עוד כמה צעדים והוא בבית. והריהו מקיש באצבעו על הדלת הדהויה. ההפתעה, שמחתם של הזקנים! היטב עשה שלא הודיעם על דבר בואו. בצבא אין לסמוך על הבטחות. עד שהיה מבשרם והם שמחים בבשורה, היה נקרא למשרד: "גליקמן, החופשות בוטלר".

משאו הוקל. רגליו התרוננו (רק שלא תהא הדלת נעולה! רק שימצאם בבית!). הן נשאוהו אל תוך החצר ששביל חוצה אותה ומוליך לצריף. הכל עומד כקודם. ההדרים שלא גוזמו מחוסר שעת פנאי, היבילית שהיא כבלורית פרועה בצד הבית. שיחי הצפורן הצופים אל החזית. הבית, הבית. השלוחה הגדולה. הסתכל היטב והבחנת בגומות שחפרת כאן בילדותך. ריח הערוגות הרטובות עולה באפק. שלום!

פנה לעבר הדלת. בחצר ראה אשה מורידה כבסים מן החבל. אשה גבוהה וצנומה, שמטפחת כחולה מעלימה שערה ותוחמת פניה השחורות.

— שלום. — צעק לעברה. — אמא בבית?

האשה עצרה במלאכתה. בידה הפנויה הסיטה קצהו של סדין וקרבה אל עמוס.

— שלום. — אשה זרה לחלוטין. — את מי אתה מחפש?

— את אמא. — והטיל תרמילו על מדרגת המלט. — או אבא.

האשה תחבה את הכבסים שבידה לתוך סל של נצרים. עתה נודקפה.

— אתה הבן של גליקמן? — היססה.

— כן, מה יש? — מקולה עלתה בשורה רעה. משהו התרחש בהעדרו. הוא ואביו היו מחליפים מכתבים קצרים, יבשים. מעולם לא היו משיחים לבם. — מה יש?

— הוא אינו גר כאן. — לחשה. דומה היה לו כי פניה השחורות הסמיקו, משל נתפסה בדבר עבירה. — הוא עבר לדירה אחרת.

— מה זאת אומרת: עבר? — מן השקיעה הורודה, מקולן של משאבות המים, מריח הכבסים, והסבון, וגזרי העץ שנתפחמו, פרצה ועלתה זעקה. האשה עמדה בעינים מושפלות. — הם, הא, מכרו. מכרו את הצריף.

עיף היה מאוד. שפתיו יבשות ומבוקעות. גחן לברז הסמוך ושתה מים, מים רבים, הזעם הכה ברקותיו. ואבא ואמא לא יכלו לעשות דבר. כך עוללו להם לאחר עשרים שנה במושבה. ושעה שהוא, עמוס, היה מעבר לים. טנופות!... ומדוע לא כתב לו אבא דבר? והדואר? הן עד עתה היה משגר לכאן את מכתביו.

— מתי מכרו?

— לפני שנה. בערך לפני שנה.

והיא קנתה. אל תתפרץ, עמוס. אל תאמר דבר לעלובה זו. ודאי גם היא מישפנה צריף זה. ואפשר תיאלץ אף היא למכרו לאחר שנים של תשלומי ריבית, ומאמצים רבים, ובכן, אתה מבין! אך המכה מכת פתאום. שנה תמימה הוסיף אבא לכתוב כאילו לא אירע דבר. „עמוס שלנו בחזית“, אמר ודאי, „למה לצערו?“ העלובים! ולא נמצא איש שיסייע בידם. חלום חלמת על הכרם. אף זה נשמט מידך.

— לאן עברו?

— לרחוב חבת ציון. בחצר סימקין. בבית הקטן.

— טוב. — אמר עמוס וחזר והרים צרורותיו. — תודה.

ד

בא עמוס לחצר סימקין ובקצה האחורי ראה את הבית הקטן ודלתו פתוחה. מעתה תבוא בעדה רוח הערב הקלה, תחלוף את החדר ותצא מבעד לחלון ועמה יצא מחומו של היום הארוך. על הסף ישב אדם וראשו כפוף לפניו. רגלו האחת יחפה וקבועה בחול, ונעל גדולה היתה נחלצת והולכת מן האחרת.

— אבא, — קרא עמוס בקול שהוא ספק זעקה ספק לחש. — אבא.

האיש הרים ראש גדול, שחור בדמדומים. הרגל הנעולה נשמטה מבין אצבעותיו.

— עמוס. — לחש קולו שאלה, ושמחה, ורעד.

השעין גופו הכבד, השעיר, על ידיו וניסה להזדקף. הבחין ברגלו שחצייה נתונה עדיין בנעל הכבדה. בתנועות חטופות ועצבניות מיהר לחלצה. רגע עמדו שניהם, האב והבן, ושתקו. ראה עמוס את אביו העומד יחף מולו והנה השתנה עד מאד. גוו הגבוה, הרחב, נשתפל. דומה, מבעד לבגדיו עמוסי הזיעה והאבק לא עוד שרירים מקומרים אלא בשר, בשר עיף וזקן. זכר ערבים רחוקים, בשוב האב מן העבודה. איש צעיר ומחייך היה מופיע בחצר, מניח סלו על המדרגה ומושיב בנו על ברכיו. בהרחבה היה שואל על מאורעות יומו הארוך. היה מניח לבן לספר ולהתחכך אל לחיו הצמרית. ואחר היה מתגלה בכפו של האב המטבע, הפיוס, סימן שהגיעה שעתו של אבא להכנס לצריף. עתה קטנות היו עיניו של אבא וחבויות בין קמטים רבים. רק ידים שחורות וגדולות שלח לבנו.

— עמוס. — אמר.

ולא הוסיף. הצמיד פניו לפני עמוס ונשקו בתאווה. ריח עתיק ועז, ריח של יום עמל, של זיעה ובזץ עלה ממנו. אחר הרפה מבנו.

— בוא. — אמר. בוא, נכנס.

זר היה החדר. קירות החמר שהעלו טיח וסיד ירקרק. התקרה הגבוהה, המרצפות המרופטות. ישב עמוס על הספה פרועת הקפיצים והאב נכחו. רגעים ארוכים, רגעים של ערבות עצבה ולאח. כפותיו על ברכיו, היה מסתכל בבנו. הוא לא הניע אבר.

— ואיך מצאת את הבית?

— מצאתי. — צחק עמוס. — הייתי מוכרח למצוא.

— ולא חיפשת הרבה?

— לא, אני מכיר את החצר של סימקין.

אכן מכיר הוא את חצר סימקין. שוב אין הדברים נראים כאשר נראו לפני שעה. החצר

של סימקין משמעה ה"סלון" הכחול, הפסנתר השחור, הדיו שניתזה מעטו והכתימה את המרצפות. "אין דבר", אמרה גברת סימקין. "אין דבר", אמרו הכל. והיו הכל כורעים ומקרצפים את הרצפה ומנקים אותה בסבון ולימון ומים. "אין דבר. רק אינך רגיל להקפיד על הנקיון". שנים הרבה חלפו. ועתה בא אבא לגור בביתו הקטן של סימקין האכזר, מול רפת הבטון. ודאי כואב אף אבא. אלא שאין לדבר בזה. — אני מכיר את החצר.

— גם כאן לא רע. — אמר האב. — חדר גדול. חמשה על חמשה. שני חלונות. וגם גינה עשינו בחצר.

— כן.

— ואתה כלל לא כתבת שתבוא. לא תיארנו לעצמנו. אני ארוץ לקרוא לאמא. היא בחנות. איזו הפתעה.

— באמת רציתי להפתיעכם. — אכן, אבא מיצר על שלא כתב. לא היה בו העוז. — לא, אבא, לך תתרחץ. אמא תשוב בינתיים מהחנות.

האב ישב מולו, כבד מאוד. דומה, רוצה לספוג את הפגישה במלואה. אפשר אפילו היה לו מה לומר. אלא ששתק. ולסוף קם לאטו ממקומו. — כן. צריך להתרחץ.

אף לא מלה על הצריף, על העבודה המפרכת, על השנים הארוכות שלא ראו זה את זה. אמא בכתה מעט בבואה. עמוס לא ידע על מה היא בוכה, אם משמחה לבואו, אם מצער על שלא ראו זה את זה, ואולי על דברים רבים שזכרה תוך כדי בכיה. אמא לא דיברה על כך. — העיקר שחזרת. בשלום. — נאנחו השנים.

במטבח סעדו, בשתיקה. האם שולחת בו מבטים רכים, מזרזתו לאכול. האב מורכן על צלחתו ואוכל בלי הגה. כשחזר האב מן ה"לשכה" — ישבו שלשתם בחוץ. האם על כסא־נוח שברגיו רופפים, האב על כסא ועמוס על המדרגה. עמוס שאל לבריאותם, למעשיהם. — אתה רואה — עובדים, עובדים.

זו תשובתם לכל השאלות. זו מלת־המלות. עובדים. רק עבודה מבקשים הם מאלוהיהם. ואתה, הרהר עמוס, לבך נתון היה למחשבות של סרק, לחלומות ורודים, לשדיים קטנים. כלום לא יכולת להאזין לתקוה של אמא: "אין דבר, עמוס יתחיל להרויח. כל הבנים מרויחים עכשיו. עובדים ביהלומים. נהגים. עמוס יעזור לנו לצאת מהחובות. עוד מעט..." אך יום אחד חייכת מתוך המדים החדשים, טופס ארוך ומזרז מונח על שולחן עירום. הסרג'נט האנגלי החיור מצביע "כאן". ואתה חותם. אתה טובע בוהן בקצה הגליון. מפניה סמויה מגיח נוטריון שמן ובידו ספר התנ"ך. "אני נשבע", "אני נשבע". "להיות נאמן", "להיות נאמן". "להוד מלכותו המלך ג'ורג' הששי..." וגומר וגומר... "טוב, נערי". מחייך הסרג'נט. "עכשיו אתה חייל". אתה עובר לצריף אחר. וזהו. וגם אז לא אמרו לך דבר. רק צער עמוק היה בעיניהם. שוב לא ייטיב להם איש. יש רק למצוא עבודה. אם דליי בטון כבדים, אם ארגזי פרי, אם לילות ליד מכש בבית־חרושת.

אבא היה עייף מאוד. הוא נמנם בכסאו. האם שכבה והסתכלה בבנה. כבדה מאוד הדממה. האהבה היתה מהלכת על ראשי אצבעותיה. היא היתה במבט האם, בעיניו העצומות של האב. גם עמוס ביקש לומר דבר ולא ידע מה. אלא שבעשר יש לשכב. עם שחר קמים לעבודה.

ה

עמוס הרבה לשבת עם התינוקות. צלו של עץ התות היה רחב מאד. יחפים, מעופרים ועירומים למחצה היו מתגלגלים תחתיו התינוקות שבחצר. בשעת בוקר מוקדמת, בשעה שאבותיהם קמים לעבודה, היו יוצאים בפזיזות גדולות ודהות מן החדרים ומתכנסים תחתיו. אחות גדולה, בת שתים־עשרה, היתה מושכתם לבית, מעלה עליהם מכנסי־התעמלות כחולים, תוחבת לידם פרוסת לחם בריבה, משקה אותם קקאו ומניחה להם לשוב לחצר. האמהות אף הן עובדות ברובן. כך היו גדלים, כיבילים, כקיקיון.

תחילה היו מסתכלים בו מרחוק, בחשד, ורק לאטם, לאחר שתהו על קנקנו, החלו קרבים,

ממששים חגורתו הנוצצת, כיפתו הירוקה. שעות הרבה היו בידו. לפני בואו חשב כי ירבה לצאת, לפגוש בחברים. אך עתה לא יצא מפתח הבית. הרבה לקרוא, לישון. עתים היה מנכש את העשבים השוטים, משקה את הירק, מעדר את הערוגות. ושוב היה יושב עם התינוקות. את האחרים לא רצה לראות.

בערבים הבאים נצטרפה ונצטיירה, קימעה קימעה, התמונה. אכן לא באשמתם נמכר הצריף. זלמן, הסרסור, שספיק בן שלושה ימים מכסה פניו תמיד, האיש שהיה מבלה ימיו במרכז המושבה, מלהג עם זה ועם זה וגורר נעליו המעוקמות, מחוקות־הצבע, על המדרכה, הוא שהביאם לכך. ידע כי המשכנתה מכבידה עד מאד על גליקמן, ידע כי בנו היחיד בצבא וכי המלחמה עתידה להימשך עוד זמן ארוך. וכאשר ירדו עליהם מחלה וחוסר־עבודה ידע כי שעתו באה. בפתח הצריף עמד, ממולל בין אצבעותיו עלים של אקליפטוס. הזדמנות יוצאת מן הכלל, אמר. נמצא שוטה המוכן לתת סכום גדול בעד המגרש. כמובן, אם אינם רוצים... אך ראוי שיחשבו. והבן? סוף המלחמה רחוק. ומלחמה היא עסק מסוכן... כמובן, עמוס יחזור בריא ושלם וירוו ממנו הרבה נחת... אלא שזוהי הזדמנות. מן הבנק היו תוכפות עליהם התראות־אחרונות. המועצה מאיימת בהפסקת המים, בעיקול החפצים. הממשלה תובעת מס קרקע. והאזרחים? הללו אמרו: מה יש? בעצם, למה לגליקמן הצריף? מה הוא מפסיד כאן, דירה מפוארת? וזלמן מבטיח לסדר חדר אצל סימקין. ובכלל, למה הניחו לבנם להתגייס לצבא, בימים שאנשים עובדים ומשתכרים יפה? אנחנו אשמים?...

וכך נסע אבא לטאבו. הכסף שקיבל הוצא ברובו לתשלום החובות. סכום קטן עדיין שמור בבנק. „אולי“, נאנחת אמא. „אולי עוד נבנה לעצמנו בית. כי זקנים אנחנו וכוח אין. אבל אולי אתה תצליח יותר, עמוס.“

אמא בת ארבעים ושתים. ידיה תפוחות ואצבעותיהן פקועות ושחורות מריקועי הפח שהיא תוחבת אל מתחת למכבש. עיניה הבהירות נתונות במסגרות שחורות. עמוס הסתכל בה בשבתו במטבח וראה אותה יפה, כאז, בילדותו.

— אני זקנה. — צחקה. — אני ואבא.

אבא בן ארבעים וחמש. היתה אהבה בלבו של עמוס והיו רחמים. אך מיום ליום נתערערו אלו. ההשלמה! זו תלית הקולר בצוארם הם! אנחנו זקנים, לא־יוצלחים. וכולם, כולם טובים. גברת סימקין, איזו אשה! עמוס'לי, אתה מוכרח לבקרה. כמה היתה דואגת לך, כמה היתה מתעניינת. מה אתה כועס? אלמלא היא אף חדר זה לא היה לנו. יש לה כסף? מזלה הוא. ככה זה, לנו אין מזל. למה לא עזרו לנו? מי צריך היה לעזור? המוסדות? אתה ילד. היית חייל, היית בחזית, ואתה מדבר כמו ילד. ומה אם אנחנו למעלה מעשרים שנה במושבה? חייבים לנו משהו?

והאב היה שותק. לא היה מניח לעמוס להכנס בפולמוס עמו. העיקר שעובדים. העיקר שיש עוד מעט כוח ויש עבודה. ביום השני לבואו של עמוס העלה האב ספק מישאלה ספק תביעה. שב מן העבודה עיף ומיוזע. הניח סלו במטבח, נטל ספל פח גדול, מילאו מים ורוקנו עד תומו. ועתה ישב על שרפרף וחיכה שתיבש זעתו.

— מירה, — אמר לבסוף. — אנחנו נעשה, קידוש' בשבת.

— שאלה! — אמרה האם. — ועוד איזה, קידוש'.

— איזה קידוש? — עמוס ניתר ממקומו. היטב ידע מה פירושו של „קידוש“ זה. אורחים שיבואו בכל שעות היום. ארגו בירה, ויינות, וארגו ענבים, וממתקים ודברי־מאפה. הוצאה גדולה, של ימי עבודה מרובים. — לא, אבא. אני מוותר. אני יודע שאתם שמחים על בואי.

— מוותר? — תמה האב. — מה פירוש: מוותר. אני איני מוותר.

את האב אין להזיז מדעתו. „קידוש“ יהיה! אם אין הוא רוצה לגזול מאביו את תענוגו המעט, ייטיב אם לא יעלה את הדבר בשנית. כולם יבואו. אלא מה, אינם ידידים? אדרבה, יאכלו וישמחו...

עמוס חסר־אונים היה. כך הם כולם. כל זמן שעדיין כוח בשריריהם, יעמלו כחמורים. ובשבת ישבו ויאכלו ויישנו. אלו חיהים. כך הזקנים וכך הצעירים. כך צביקה חברו, הנהג. כסף הוא עושה. ארבע עשרה שעות ביום הוא עובד. בשבתות הוא עובד. אבל כסף הוא עושה. עמוס

חש לפתע כי רחק, מאד רחק, מן המושבה. השנים הארוכות, המראות החדשים, עשו את שלהם. יתר על כן אין הוא רוצה לחזור. במדומדם חש: הצריף שנגזל, צידוק הדין, בעיקר צידוק הדין, עם אלו לא ישרים, ונשארו התינוקות שבחצר. אפשר אף הם יהיו כך לכשיגדלו, בהמות עבודה. אלא שהיום הם נפלאים ומבטיחים כל כך בשחקם בחול. עמוס היה יושב על המדרגה, מניח לתינוקות להתעסק במדיו ומהרהר.

י

הקידוש' נערך. ביום השבת בבוקר קם אבא והלך לבית־הכנסת הסמוך, להזמין את המתפללים. רצה שגם עמוס יבוא עמו. אך עמוס השים עצמו ישן ואביו הניח לו. משעה עשר ואילך היו אורחים באים ויוצאים. אמא מתרוצצת בין החדר למטבח. אבא יושב בפינת החדר, שותק וזוהר. תמה עמוס על התכונה. אם לכבודו — הרי מחל עליה. אם למען הבאים — אינם ראויים. ובכן רק מנהג הוא שהביא לידי כך, מנהג יהודי של ישיבה בצותא מתוך אכילה ושתיה? דומה כי למענם הם עשו הוריו מה שעשו. אדרבה, יבואו. יראו שאין הכסף נחשב בעיניו. בן יש לנו. הוא הלך למלחמה. והוא שב והוא עמנו, בריא ושלם. בחור חסון ויפה הוא ועליו גאותנו.

צופה היה עמוס בבריות שהיו נכנסים ויוצאים, וממלאים חללו של החדר, ורובצים על הספה רפוית הקפיצים, ועל המיטה הכפולה, ועל ארבעת הכסאות העתיקים, ועל שרפרפים שנגררו מן המטבח וארגז ריק שהונח על צדו. מילאו את החדר ריחות עזים של זיעה, ומיני בשמים, יין שנשפך על המפה הלבנה וקליפות בטנים. מילאוהו קולות בכים של תינוקות, וצחוק של הנשים, ושאלות שהיו חוזרות ונשאלות, משל נדברו על כך מלכתחילה.

— אז מה, עמוס'לי, היית באירופה?

— מהה. — משמע: כן.

— ובאת לחופש?

— מהה.

— ותישאר כאן?

— מס. — משמע: לא. מה טעמה של שאלה זו? אם אמר שלחופש בא, הרי שלא ישאר.

אלא שאותו אדם חייב לשאול והוא חייב להשיב. והוא מה יאמר להם? הריהם יושבים, ומלהגים ומפצחים בטנים, ושותים טה ומחליפים דברי רכילות. הנה זה שממולו, באצבעות ברזל קוטל הוא בטנים בלי הפוגה. תוך כדי עיסוקו מטיל הוא קושיות לעברו.

— ואיך היתה המלחמה, עמוס'לי, איך היתה? קשה, ה?

— מן מן. היינו: לא כל כך. חיילים נהנים לספר בעניניהם. כמה פעמים חזרו וסיפרו

ביניהם אותם הדברים ממש! אלא שכאן אינו יודע מה יאמר. האם עזר לפליטים? ומה יספר, כי ויתר על מנת השקולד השבועית, מסר שמירה, אחד מזוגות מכנסיו. אלא שזו שטות. המלחמה? כיצד יתאר את העיר החרבה, קסינו, שנשקפה לו בוקר אחד בעד חלון הרכבת. או שמא יספר על ארבעת הגרמנים שהיו מוטלים ליד השביל והם מעלים עשן שחור, כעמודי בנין שנשרף. „מגיע להם”, יאמרו לו. אך לספר להם אין הוא יכול. אלא שאותו אדם אינו מניח לו.

— באיזה ארצות היית? — לחץ את עמוס אל הקיר.

— בכל מיני ארצות.

— למשל? — הלה חפן עתה גרעינים בכפו הגדולה.

— אה, מצרים, איטליה, אוסטריה, הולנד, צרפת. כל מיני ארצות.

— לאה! — פונה זה מלא התפעלות אל אשתו. — לאה, מה את אומרת על עמוס'לי

שלנו?

— מה? — אשתו גדלת־החזה ישיבה לשולחן. ארנקה הבוהק, השחור, לצדה. בימינה,

עטורת צמידים וטבעות, מחזקת היתה בעוגת שמרים, אותו רגע מלחשת היתה מה באוזן שכנתה לשולחן. — מה אתה אומר?

— עמוס'לי ראה חתיכה של עולם. אה־אה. הזמן רץ... — וטרם ירדה אשתו לעומקם של

דברי אישה, הניחה ושב לדבר על עמוס. — הזמן רץ. אתה שומע. עמוס'לי — עתה גחן האורח

וקירב את פניו שטופי הזעה אל אזנו של עמוס — זה עתה נזכרתי במעשה שקרה כאשר ישבת עוד, במחילה מכבודך, על הסיר. חי-חי, גליקמן, אתה שומע? עבדתי אז ב„באיארה“ של סימקין... נשמעה בקישה בדלת. אבא, שהיה יושב מן הצד ומאזין בשתיקה, כדרכו, קפץ ממקומו ונחפז לדלת. לרגע נשתתקו היושבים וחיכו לכניסתם של הבאים. מן המרפסת הגיעו הברות „שלום, שלום“, „מה שלומכם“, „תכנסו, תכנסו“, „תודה, תודה“.

הגבר, קשיש במקצת מאיש-שיחו של עמוס, נמוך וחיכני, סייר את הדרך לפני אשתו. היא היתה חייכנית כמותו, אלא שהיקפה גדול מהיקפו ועורה לבן. זה פתח בלשון שונה לחלוטין. — שלום, שלום, שלום, שלום, זילבר, לאה, שלום, עמוס, עמוס, הבה ונסתכל בר. — בלי עין הרע, בחור כארז... — ומיד נתגלגלו עליו רחמיו. — וכך אתה יושב כל היום ונותן לאורחים הטרחנים לענותך? אני מאוכזב עמוס. סלק את כולם מכאן! גרש אותם! מה הם רוצים ממך?

אשתו מרחיבה חיוכה וכן האורחים האחרים.

— גליקמן, למה אתה מרשה להם להתעלל כך בעמוס? צה-צה. — בינתיים השקיע אחוריו בספה, כיבד עצמו בבטנים ותקע עיניו בעמוס. לרגע חזר השקט. עד שאמר:

— אז מה, עמוס, היית באירופה, הה?

— מהה.

— ובאת לחופש?

— מהה.

וגומר וגומר. וכך היה יושב ומקשיב ורואה, ובני המושבה עוברים לפניו. אילו הוא אחד מהם אף הוא היה נהנה. עתה זר הוא בתוכם. והללו באו לכאן לחולל מהפכה, לבקש משהו גדול וחדש. טמטום ופטרטום. אלו ששפר חלקם העמיסו נשותיהם קישוטי פח וחרוזים. ואלו שלא היטיב עמם גורלם חולמים על כך. עמוס היה מקשיב ותר אחר משען באחד מהם ולא מצא. אונס היה את עצמו לשבת ולהקשיב שלא להעליב באביו. ההמולה היתה הולכת ורבה. מעתה היו משוחחים בחבורות ושוב לא נתנו דעתם עליו.

...הטבעת הזו, גברת גליקמן, ממש מציאה. חמש עשרה לירות. וזה כבד...

... גברת סימקין, תשבי בבקשה. תשבי. מה את רוצה לשחות? קר? עמוס'לה, תן לגברת סימקין קצת בירה קרה. אולי תטעמי מה „טורט“? תטעמי בבקשה. עמוס'לה, תביא צלחת נקיה... אי אפשר לעבוד עם הפועלים היום. הם אינם יודעים בעצמם כמה לדרוש. ואני, אני איני פועל? אבל מה, כשצריך להשאר עוד שעה, לאסוף את הכלים, או להטעין מכונית, אז מה? לא. בעד כל רגע תשלם להם. ולי משלמים? הוי לאה, תגישי לי כוס סודה...

...ראיתם כיצד רקד ראש הועד? עם כולם, ברחוב...

כשחמק ויצא. כבר היה רחובה הארוך של המושבה גדוש אנשים שהיו מהלכים לאטם, משפחות משפחות, מהלכים ומפצחים גרעינים ומברכים איש את רעהו לשלום. היה חלום, עמוס. ונשארה בדידות כבדה, כבדה שבעתיים בעולם הנכרי. כאן אין לומר: תקופת מעבר. הרי המושבה, הרי הבית, ואתה לבדך. אין איש שתמצא בחברתו. היכן אותה חבורה עליזה של גונבי אבטיחים, של מעשני סיגריות „אדם“, של מספרי הלצות גסות? מכל אלו שהיו בביתם אין להאחז באיש. עמוס חזר והעבירם לפניו — אף לא איש. גופו הגדול של עמוס היה מתנועע בכבדות. כפותיו נתאגרפו. ושוב היה גרונו מתכווץ לזעקה, ושיניו נמשכות להיתקע בבשר, בבשר חי, עד כאב, עד שכחה. החופש... לשם מה נסע, לאן נחפז?

יצא לכביש הראשי, עצר מכונית ונסע לעיר הגדולה.

2

עוד בית-קפה. עוד מידבר של בני אדם. יהא מהלך על חופו של הים האפל ויקשיב לבכיו. יהא עובר סימטאות ונחוות ויבקש בשורה חדשה. שאפשר ותופיע מעבר לפינה. ובלבד שלא ישב בבית-קפה. אדם בודד בקרב חבורות של בני אדם המספרים איש עם אחיו, המחייכים איש לחברתו, רואה את בדידותו מוחזרת מאלפי מראות. משום-מה עלתה לפניו זו הראשונה, שתחב חפיסת סיגריות לידה, ראה את העליה שגגה משתפל ומגיע כמעט עד המיטה, את כפות רגליה

הכחולות של הנערה, את חיוכו היודע-כל של בעל בית-המלון. חש כבאותו לילה ראשו, — מין ריקות, מין יתמות של כלב-חוצות הנתפס ללטיפה ראשונה. שמא ילך ויתפוס אשה וישכב עמה. כאן יושבות הן כולן וחום עולה מהן. לעזאזל...

ועוד בית-קפה... נעליו בערו והוא עיף מאד.

— עמוס. — נתלה קול נמוך בחללו של האולם. עמוס חיך. עתה ידע: אותו חיפש כל הערב. על זאת כיתת רגליו.

— שלום, דוד. — גפנף ידו. היתה רוחה. טוב לפגוש היום את דוד. הלה ישב ממורק ומחיך בין שתי נערות.

— אמרת שאין בלונדיניות. — לחץ עמוס ידה של האחת. האודם היה גולש ועובר את שפתיה העבות. עיניה היו חומות מאד ברקע שערה.

— אתה זוכר, עמוס! — ואני חשבתי שלא שמת לב לדברי.

— שמתי לב. עוד איך שמתי לב.

— אתה בא מחוץ-לארץ? — צייצה צהובת השער.

— כן. — צייץ עמוס לעומתה.

— היי. — נהנתה זו והרטיטה אבריה. — באירופה יש בטח הרבה בלונדיניות.

— לא כמוך. — עמוס קירב כסאו לשלה.

— הסגנון, עמוס, אמר דוד, — ממש פאריס. ואתה אמרת: טינופת. בכל-זאת למדת

משהו.

— ועוד איך. השחרחרות שלך משתעממת, דוד. — והניח ידו על מסעד כסאה של

הצהובה. — מדוע אינך משעשע אותה?

— אתה חצוף. — קולה היה כעוגה מצופה. — רק אמר את שמו וכבר מתחצף.

— אבל ניכר שדוקא חצופים מוצאים חן בעיניך.

— מה תשנו? — שאל דוד. דומה היה עליו כי עמוס מתחבב מדי על מלקוחו.

עמוס הרבה להתבדח, לדבר וללטף שוקה של הצהובה. היה כאב, ומחנק, וזרות. לסוף נפרדו מן הנערות ופנו לשוב אל המושבה.

— בעיני נשים אתה בקי. הקטנה הזו מובטחת לך.

— מהה. — הסוה עצמו עמוס.

— עמוס, ידידי. — שינה דוד לפתע את הנושא. קולו היה, כקודם, נמוך ושבע. — כמה

פעמים שאלתי אותך ואתה מתחמק מתשובה. מפני אין לך לחשוש. אני לא נציגו של המוסר.

אמור את האמת — עשית קצת כסף?

— כלומר?

— שוב אתה מיתמם. הרי אמרתי לך — הכל ידוע. ואלוטה, דלק, מצרכי-מזון, סיגריות.

הרי לא תבוא ותספר שכל הזמן עמדת בחפירות ונלחמת. והודמנויות הרי לא חסרו, מה?

— לא. האמן לי, לא עסקתי בכל אלו.

— אתה רוצה לומר שתחזור מאירופה בלי פרוטה?

— ובכן, — שוב גאתה בעמוס אותה הרגשת זרות וריחוק, אלא שעכשיו נתוסף לה העלבון.

באיזה שקט מבטל ברנש זה את חמש השנים הארוכות. אלא שיש לשתוק. יש לשתוק.

— איזה בזבוז של זמן! אילו אני במקומך...

— אבל אתה לא היית במקומי.

— אלוהים אדירים, במה התעסקתם שם כל הזמן?

— לא כלום. קודם היתה המלחמה. אחר כך שמרנו, עבדנו, הסתובבנו. לא כלום.

רצה לספר על פגישה אחת בסימטה של עיר במל גדולה. על יהודי ששאל על ארץ-ישראל,

על הציונות, על המאבק, ודיבר אידיש, וטפח לו על שכמו ולבסוף שאל עם מצויים בכיסו

גולדנרים הולנדיים למכירה. רצה לספר על האימה שאחזה אותו, על תחושת הגלות.

אלא שאין טעם לדבר. היום רוצה הוא בדוד. הוא זקוק לה, דוקא לו.

— עמוס, אני רוצה להציע לך משהו. כל הערב חשבתי על כך. אתה רוצה להרויח כסף,

כמה מאות לירות שتهיינה מופקדות על שמך בבנק?

— בזה אתה מתעסק! — עמוס נרעד, הוא מכיר הצעות אלו. לא אחת שמע עליהן. לא כאן. הוא ברח מפניהן. ואילו עתה יש להקשיב, בשקט. ומדוע לא?
— ענין קל ונקי. כמה מאות. והרי ידוע לך, לי יש קשרים. ואתה — אתה זקוק לכסף. המצב של הוריק. וסכום כזה — זה משהו. — דוד לא הוסיף. לדידו זה עסק, עסק ככל העסקים. יום אחד, שנים ארוכות קודם לכן, שב אבא הביתה עצוב מאוד. ישב במרפסת הסגורה. מכיס מעילו משך מעטפה לבנה ומתוכה הוציא חפיסת שטרות אדומים. איש מהם לא ראה מימיו כל כך הרבה שטרות של חמשה-לירות. מאתים ועשרים לירות. שלושים נשארו בידי המלוה על חשבון ריבית והוצאות. זו היתה המשכנתא הראשונה. על זה הרסו הוריו את חייהם. וכאן... מוזר מאוד.

— הדבר נתון להחלטתך. אם אינך רוצה להחליט עכשיו, בוא אלי מחרתיים בשעות הערב. עמוס שתק. ידים אפלות אחזו בו ומשכוהו אחריהן. והוא לא נלחם, לא צעק. אדרבה, גלי הנאה חמה וסומה עברוהו: למה לא יסכים, לעזאזל?
— החיים אינם תמימים כל כך, עמוס. — המשיך דוד את מחשבותיו של עמוס. — אני יודע, קשה לך. אבל שמע בקולי — צריך לדעת לנצל הזדמנויות. ובכן, מחרתיים. להתראות, חבר.

ח

עמוס הרהר ברייך. אילו היה ציניקן זה רואה אותו ואת דוד יורדים עתה לביתו של הלה, בעל העסק! „לשכוח, לקבור!“. דומה, לא שבוע, יובלות עברו למן אותו לילה ברכבת. הרי השבת האחרונה. כלום היה מתנהג אחרת אילו ישב עתה בהאג, או בברוסל, כלום היה מרגיש אחרת? גדול הוא המידבר...

ירדו מן הכביש וחצו מגרש ריק. כאן, במזרחה של המושבה, גר האיש.
— אתה זוכר את השביל הזה? — שאל דוד.
— זוכר? למה אתה מתכוון? פעמים רבות עברתי כאן. — היו כאן הליכות לכרם-השקדים לא"ש לילה, לברכה.
— אינך זוכר? פעם טיילנו כאן שנינו. אתה דיברת על הצורך בגיוס לצבא. באיזו התלהבות, באיזה פאטוס! קשה היה לשכנע אותך.
— נכון, נכון. — צחק עמוס. כיצד פרחו הדברים מזכרוננו. אכן לא סתם הלך לצבא. היתה אמונה. — מצחיק.

— מה שלא יעשה השכל יעשה הזמן. פתגם חזק. זמן רב עבר מאז.
נימת נצחון היתה בקולו של דוד, הנאה כבושה בפניו המגולחים. רעד עבר את עמוס. להיכן הפליג באותה שבת, במוצאי! אלא שעתה אין להיוסיג. וכבר חשב על הכל. אם כסף — יהא כסף! אילו היה משהו מראה לו כי יש משמעות אחרת לחייהם. אבל לא. הזקנים יעלו שראש הועד רוקד עמהם. הצעירים ירבצו בבתי-קפה. המושבה — שיממון ואפס.
הגיעו לבית לבן, בן קומה אחת. דוד צלצל. לאחר דקה הופיע, גבו לאור ופניו בצל, אדם קטן, זקן בסנטרו וספידים פשטו על לחייו. לראשו כיפה שחורה. בתנועת יד רחבה הזמינם להיכנס. הוליכם לחדר שמימין לכניסה.

הנברשות שפכו אור רב על פני החדר, על המרבד ועל הכורסות הכהות שבפינות. תמונת שמן גדולה — יהודי מקדש על היין — שברה לבנו של קיר.
— ישב נא אדוני. — אמר המארח והצביע על כורסה.
ישב עמוס בקצה הכורסה וצמצם את רגליו. דוד הטיל מלוא גופו לתוך הכורסה הסמוכה. הקיף רגלו האחת על רעותה ותקע נעלו לחלל החדר.
המארח וזקנו שוטטו בחדר, בצעדים קלים, בנעלי-בית. לא פסקו מחיוכם. הידים היו מתכונות זה בזה בהנאה.

— אלוה! — עמד רגע במקומו והפך ראשו לפתח. — אלוה!
אשתו, קטנה אף היא, שערותיה כנוסות בערפה, וראשה מיטלטל אילך ואילך, הציצה בפתח.

— האדונים רוצים לשתות משהו. — אמר גרמנית. — מה רצונו של אדוני לשתות? קימל,

או שארי? אבל לא, אני שכחתי — אדוני חייל. ודאי היה רוצה משהו חזק יותר. חי-חי. סתם יין?
בשום אופן לא. אדוני אורח מכובד. קימל ישתה. קימל, אלוה.
עד שהיה הלה מכרכר סביבו נרגע עמוס. זה מחייך ומשרת אותך, משמע עליך להזהר.
על מה נרגשת? מה חששת לדרוך על המרבד? או שמא מפני הרהיטים הכבדים, הכהים. בוילה-
רוזה, בחורף, ישבת בחדר מפואר מזה והטלת לאח. ארון הספרים המחוטב הספיק ליום
אחד. ארון הבגדים ליומיים. למה לא תתפרקד גם אתה על הכורסה?
— ובכן, — נשא המארח כוסו. — לחיים. להצלחה. להצלחת כולנו.
— לחיים. — החרה-החזיק דוד. — בוילה-רוזה, חשב עמוס, לא היה ערך לכל זה. אבל
כאן, זכור, הכסף מטהר את הכל. „כמה מאות לירות, כמו כלום.“
— כך, כך. — ישב מולו המארח. — אדוני בחופשה? ודאי התגעגע ארצה אחרי שנים
כה ארוכות. ואירופה, מה נשאר מאירופה היפה! כך, כך. אולי ישתה עוד כוס?
— לא תודה.
— דוד ספר לי הרבה אודותיו. חברים ותיקים, מה?
— כן. — עמוס חייך לעומת דוד. — ותיקים.
— והוא ישוב בקרוב לאירופה, וגם בבליה יהיה, מה?
— כן, היחידה שלי חונה שם.
— זה טוב, זה טוב. האם נפגש, ככה, עם יהודים בבליה?
— מעט מאד. — הודה.
— אולי מכיר הוא במקרה את ידידי מאנטורפן. — האיש נקב שם. — ידיד טוב שלי.
— לא. מעט מאד יהודים הכרתי שם. היינו עסוקים מאד.
— ודאי, ודאי. הרי בתפקיד היה. חייל. אבל זה אפשר לסדר. יאמר נא לי, דוד הסביר
לו מה הענין?
— מעט מאד. — נכנס דוד לשיחה.
— ובכן, בקיצור. — נטל צלוחית סוכריות וקירבה לעמוס ולדוד. נטל אחת לעצמו. — רצוני
להעביר בעזרתו שלש מאות חתיכות זהב לידידי זה. ענין קל מאד.
— קל מאד? קל מאיזו בחינה?
— פשוט, יקח ויעביר. יש דרכים! כל המשטרות שבעולם יכולות לעמוד על ראשן. אילו
מניתי לפניו את כל האפשרויות! אנחנו בעלי נסיון. מה, דוד?
חיוכו של דוד אישר. עמוס כבר ראה עצמו עובר גבולות והוזהב בידו. שלוח מקצועית
על פניו. ארבעה גבולות, ים גדול, כמו כלום. עסק נאלץ? לא לחשוב.
— מה התנאים?
— כרגיל, כרגיל. חמשה עשר אחוז מן הרווח.
עתה הוא בתלם. עמוס חש כי משתלט עליו רגש אחד בלבד, ההנאה מן המגע עם ברנש
זה, מן המישחק בסכומי כסף גדולים. כיצד נדחקים ונעלמים כל שאר הדברים.
— כמה זה יצא? — הפטיר.
— מאתיים, מאתיים וחמשים.
משמע, הרינוח יגיע לאלף וחמש מאות לירה ורובו ישלשל ברנש זה לכיסו.
— נמסר לי, — שיקר. — שהשיעור המקובל כפול מזה.
— לא בא בחשבון, — חיוכו של הזקן נעלם. דוד נזדקף בכורסתו. — זוהי, זוהי דרישה
אבסורדית. מוטב שנפסיק.
הוא קם ממקומו והחל מהלך. עבר את החדר לארכו וחזר ועמד ליד עמוס.
— כלום יודע הוא מה הסיכון שאני מסכן? הרי אין לי כל ערובה מצדו. הכסף עלול
להילקח, ללכת לאיבוד. הסיכון כולו שלי הוא. וההוצאות? אותו איש באנטורפן, ודוד. לא בא
בחשבון.
— עמוס, תסלח לי. — אמר דוד לאטו, בקולו הנמוך. — איני רוצה להשפיע עליך, אבל
הצדק אתו. אתה צריך להבין — הוצאות וסכון. ואתה רק מעביר את הדבר.
רק מעביר? חשב עמוס: ואתה ידידי הסרסור, כמה אחוזים מקבל אתה? „מתוך ידידות

הצעתו לך ענין זה. שתוכל להסתדר. בה, טינופת!

דוד, שחש בחימה העולה בעמוס, פנה אל האיש כמבקש דרך פשרה.
— המלה האחרונה. מעולם לא העליתי על אחוז זה. אבל הפעם אעביר על מדותי. רושם טוב הוא עושה עלי, מר גליקמן. ח"י אחוזים. מספר של ברכה. רצונו, נתקע כף. ולא — יהא כאילו אבד במו ידיו שלש מאות לירות. יחליט.

השניים תקעו עיניהם בעמוס וחיכו. בווי מאד הוא הענין. בווי מאד. אילו רק ניתן לו להעלם, לברוח. אילו ניתן לו להאחז במשהו. אלא שאתה משלה את עצמך. כאן, בביתך, תסכים. ושוב לחץ ידו של המארח. מעתה הם שותפים. בעוד עשרים יום יבוא ויקח את הזהב.

ט

לצאת! לצאת! כמנגינה זרה ומצודדת היו מלים אלו מתופפות באזניה, מתופפות ודוחות מפניהן כל מחשבה, כל רגש. הימים שעברו משעת בואו למושבה ועד לאותו ערב בביתו של המבריה היו לו כשקיעה מהירה ואפלה לתוך מים עמוקים, בעינים עצומות ובעצירת נשימה. כולו נתון היה לרעיון אחד — לצאת! חבוט וצא. לאטו נעצר גופך מרדת. הנך שולח יד פשוטה, מכה ברגל שרירית, בקצב מוחש. אתה מדמה כי הנה הגעת לאור, לאור. אלא שאין סוף למים הירוקים, עמוסי הטחב, ולבך, הולם, וחלחלה אוחזתך — לא תצא. המים הירוקים דוחים: צא, ברח! אלא שנדמה כי כל עליה, כל מכה בורוע פשוטה מעלה עמה את המים ואתה נשאר בתוכם... עמוס אמר: פעם אחת ולתמיד עשה מעשה וקפוץ קפיצה. היקרע מעל עולם זה שהוא ילדותך. חרוג ממעגל צר ומסואב זה שהוא המושבה. בכל מחיר. אם כסף, יהא כסף! זהו, בידו יהיה כסף, לעזאזל. כשהלכתי לצבא הייתי ילד. מה ידעתי אז? שנים פיטמו אותי בדבריי-הבאי. בית-הספר, העתון, הארגון. הכל ציוו לתת, ללכת. זהו, לתת. מישהו אמר לך פעם, ואתה צחקת: „שום דבר אינו הולך לאיבוד. כשאחד נותן אחר לוקח. כשאחד מאבד אחר מוצא. כשאחד מפסיד אחר מרויח.“

שפתיו של עמוס היו חתומות ועיניו צרות. כך היה יושב בפתח הבית ואינו משייר מקום לכל דבר אחר — אם כסף, יהא כסף! ומדוע שלש מאות לירות? ומדוע לא כל אותן אלף וחמש מאות שהן ריוח? ומי יעכב בידו מקחת את כל שלשת האלפים? יאמר כי הכסף נגנב, נלקח. כי היה עליו להטילו הימה מפחד המשטרה. ומדוע לא? ברנש מזוקן זה ימצא דרכים לכסות הפסדו. זהו סכום! ואפשר להמשיך. גבולות הרבה יש שאפשר להבריחם. יש אנשים המוכנים למכור עצמם בעבור לחם. נשים בעבור סיגריות. שעון זהב בעבור קופסת בשר. מצלמה בעבור נעלים. כל זה כסף... תמימים האנשים שבכאן, קרתנים אלו. סבורים הם שכל ערמת העולם נתקפלה בישותם העלובה. הוא הילד! הוא המרומה!... חתהה. כלום לא ראה סמטאות? כל אירופה מלאה סמטאות. ובסמטאות ספסרים. הכל עומד שם למכירה. הושט ידך וטול, אלא שאדם עשוי לעבור בהן, לחיות בהן, ולא לראותן. הוא עשוי לראות דברים אחרים...

...אותו לילה בקרבת כיכר פיגאל. מרצפות-רחוב חלקלות מגשם וגושי אדם פורצים מאחד התיאטראות. והוא ורייך פונים להציץ בעולם זר ומזר זה.

— הי, ג'ורג', אואנטה סליפ?

שניהם הפנו ראשם לעבר הכותל הקודר. האשה היתה כמו שיור נטוש על דוכן של תגרים, שידים רבות מישמשו בו והניחוהו במקומו. חזרו והמשיכו בדרכם.

— גוד סליפ, האנדרדאד פראנק. — שב הקל ונצטרך מן הכותל.

רייך סבב על עמדו. באור הסגול ראה עמוס ניצוצות רעים בעיניו.

— מי משלם? — שאל לאטו. — אני או את?

האשה נדהמה. רגע לא השיבה ואחר רקקה בזעם לעברם.

עמוס משך את רייך בזרועו.

— אתה לא בן-אדם. — אמר — מה נטפלת לעלובה זו?

— שמע, עמוס. — קולו של רייך רטט. — אתה אל תטיף לי מוסר. כבר עברתי את הגיל.

הגיע הזמן שתבין זאת. וגם אתה לא נולדת אתמול. הגיע הזמן שתהיה לאיש, שלא תתרגש מכל דבר כבתולה.

— אולי לאיש אבל לא לחזיר.

רגליהם עדיין היו מוליכות אותם לאורך הרחוב הזר. סילוני אור אדומים, צהובים וכחולים היו משתלחים מפתחי המסבאות ותוקעים בבואותיהם במעמקי הכביש המלוחלת. הסיגריה אינה משה מבין אצבעותיו של רייך. קשיש הוא ממך בעשר עד חמש־עשרה שנה. גס־רוח, ציניקן ללא תקנה. ואף על פי כן נמשך אתה אליו. ולא רק שהוא חייל אמיץ־לב, ששנים ארוכות נושא הוא את רובהו ותליו. ולא רק שנתגלה כחבר בשעת צרה. הנך נמשך אליו בשל חכמת־חיו הקישחת, האכזרית, ומרחף סביבו כפרפר סביב לאש.

— או קיי, רייך. בוא ונשתה כוס בירה.

— בירה תשתה אתה. אני שותה וודקה. אני לא בתולה.

— בסדר. — צחק עמוס. — אחד אחד.

— הגעתי למסקנה — אמר רייך לאחר שתפסו מקומם אצל דלפק. — מסקנה עגומה מאד. אין לך כל סיכוי. חבל עליך.

— עלי חבל? חבל עליך. לי טוב, אני אוהב בני־אדם. אני מאמין במשהו. אבל אתה — הלא ידוע לך שאין איש מתפעל מניבולי־פוך. ושמע רייך, ואל תתרגז: נדמה לי בכלל שאתה מקנא בי.

— תרהו. חה־חה. — סאן רייך — אני מקנא בך! זה טוב! טיפש, ילד! במה יש לקנא? אתה מצטעצע לך במושבה שלך שקיימת רק בחלומך. כלום אינך זוכר אותם אכרים — רוכבי־על־חמורים שבמושבה, אותן נפשות גסות ובהמיות? אני זוכר. אני עבדתי במושבות אלו וברחתי. ברחתי לגוטרות, לצבא. כלום אינך זוכר אותם פועלים הרובצים לילות ארוכים בצלחות־ההשקאה בשכר פרוטות, או אותם החנונים שעברו לכאן מכתריאליבקה בקפיצת־הדרך. המושבה שלך אינה תמימה כחלומך. דפוק מראשך את הדברים שהמורים שלך תקעו בו. בעולם, בעולם כולו, יש שני דברים: זה — רייך קפץ אגרופו וקירבו דרך איום לחטמו של עמוס — וזה — וחזר וחבט בכף פשוטה על כיס מכנסיו. — בכל מקום. גם במושבה המסריחה שלך.

— שמע, ידידי. לחנמ אתה מתאמץ. כשאני עובר כאן, ברחובות מפורכסים אלו, יש שנדמה לי שהצדק אתך, שהכל רקוב. אבל לי יש מקום אחר, ארץ אחרת, שהיא חדשה, נבנית, שהיא מהלך מיליוני שנות־אור מכאן. במושבה שלי אין זונות...

— אני אוהב זונות אלו. הן מוכרות עת ע צ מן. לא שום דבר אחר. אבל יש זונות המוכרות אחרים.

— במושבה שלי אין ספסרי שוק שחור וסרסורים.

— אין, מה? ומי מספסר בך? ומי שולח וישלח תמיד אותך? ובאיזו אמנות! הרי אתה מאמין שמרצונך הטוב עושה אתה את כל זה.

— האנשים שאני מכיר אינם מסוג זה... הם אנשי עבודה. יש להם ידים מיובלות. והם עושים בעצמם. בשביל עצמם.

— על אלו בכלל אין מה לדבר. אלו סתם חמורי־עבודה.

— רייך. — עמוס לפת בידו את הכוס הגדולה, הכבדה, כלפות את הרמון. זעם איך־אונים עלה בו. — אני מסוגל עכשיו לכל מעשה, רייך. גס־רוח. אבי פועל. הוא עולה עליך ועל עשרה כמותך. אבי לא יתן לאכר ולשום אדם אחר לפגוע בו. בזה אני בטוח.

— לא אפגע באביך, עמוס. אתה חבר שלי. אבל אתה שוטה. ותמים מאד. זה מסוכן, עמוס, והלואי ולא תישבר. אולי ניפגש פעם. „בשש אחרי המלחמה.“ חה־חה...

,

השיחה עם האב היתה בלתי צפויה. הימים היו מתגלגלים לאטם, כשמש הגדולה והלוהטת שבשמי המושבה. עמוס לא רצה לפגוש באיש. באמתלות שונות דחה הפצרת חברים־לשעבר וקרובי־משפחה לבלות זמנו בחברתם. דחה את דוד, שבא ואמר כי אותה נערה צהבהבה שואלת עליו, עד שהבין הלה שאין הוא רוצה לראותו עד ליום שנועד לקבלת הזהב. נשארה לו המדרגה, ידידתו לשעות היום הארוכות. וראה, דוקא הילדים החלו מתרחקים מפניו. אפשר חשו בפניו האפורות, במבטו שנתעכר. הוא היה לבדו. רוב שעות היום לא היו הוריו בבית. עתים היה חש

במבטים שהיו הללו תולים בו, והיה מיסב פניו. נוח היה לו שלא יראה. עמוס שמח לימים שהיו מתגלגלים ומגלגלים אותו לסופה של החופשה. השבוע הרביעי הגיע.

באחד מימות השבוע הרביעי, בשעת מנחה, שב האב מעבודתו. כדרכו, נכנס למטבח, הציב סלו, לגם מים מספל פח גדול, ישב כמה דקות על שרפרף ויצא לגינה. נטל מעדר והחל הופך חלקת קרקע שפיזר עליה גללים ביום אתמול. עמוס עמד וחשקה. האב היה עובד בכפוף. לפתע ראה עמוס כי המעדר נשטט מידי אביו, שפניו נעוו, וכי אינו יכול להזדקף.

— מה זה אבא? — נחרד אל אביו.

— לא כלום. זה עובר מהר.

אלא שקשים היו יסורי האב ומדבריו ניתן להעלות כי לא פעם ראשונה הותקף בהם. עמוס תמך באביו וסייע לו להגיע לחדר, לספה. עמוס השכיבו. הניח כר למראשותיו. חלץ נעליו. עיניו של האב היו עצומות. כפותיו שלובות לו על חזהו. כלום גילה אותן היום בראשונה? הן היו שחורות מן השריפה ששרפה בהן השמש, מבוקעות ומיובלות. האצבעות קצרות ועיבות וצפרניהן קטומות, מוכות. עמוס הניח

כפו עליהן. יובלות עברו משעה שאחו ביד אביו.

עיני האב נפקחו לחצאין.

— כן, — לחש. — מזדקנים, הה?

ונשתתק. עמוס חש שמשוהו שעדיין לא נאמר דוחק עצמו מבעד למלים. וכבר היה מיצר על קפיצה שקפץ לעבר אביו וכמעט נכשל ברכות יתירה. משך ידו מידי אביו.

— אתה נוסע בעוד ימים אחדים. — אמר האב.

— כן, אבא.

— ואנחנו עדיין לא דיברנו זה עם זה. — פני האב היו חרושי יסורים. בכל מלה שמע עמוס את יללת הימים הארוכים ששתק. ברור הדבר: כל הימים האלו חיכה האב לו, לבנו, שיפתח, שיטה גשר. אלא שהוא לא עשה כן. ואף עתה ישתוק. שיתענה אביו, שיתענה! אותו לא יתפסו ברגע של חולשה. כל מה שהיה עד היום הזה לא נמחק בנקל... עמוס תקע באביו עינים קרות, מתות.

— אתה רע, עמוס — לחש האב. — רע... היתה מלחמה. היו שנים של פחד, של סבל...

והנה באת... חכיניו לך, עמוס... שנים אני שותק. עובד, נושא בעול. אמור, עמוס — הגם אתה תעזוב אותנו? אמור...

עמוס שמע ולא השיב. אפשר אף לא הבין. עיניו היו צרות. כל-כולו התרכזו במחשבה אחת — לא להשיב. לא לוותר. אני לא אתחנן כך, לא אשבר כך. לי תהיה דרך, לי יהיה כסף... — אני יודע. — אמר האב. הוא הגביה קולו. את פניו קירב לבנו. גופו נשען על מרפקיו. מבעד לחלון נזלה האפלה. היתה עצבות של שעה שאינה לא יום ולא לילה, עצבות הבאה עם פרידה מן השמש הגדולה ובטרם השלמה עם הלילה. — אני יודע, מתבייש אתה... זהו! פרח הגוזל מן הקן, יצא לעולם הגדול וחזר מגודל וטורף. לא ימצאנו מקומו כאן. רק פועל אביך. כסף אין לו. אף את צריפו מכר...

— זה לא זה. — שיסע אותו עמוס.

— זהו. זה השורש. ואולי גם זה: הוריקן מזדקנים וחושש אתה שמא גם אתה תירתם לעבודה, לשנים ארוכות, כמונו. אל תדאג, הנה בזמן האחרון שנינו עובדים. כל חובותינו שולמו. אף כסף מעט שמור עמנו.

— לא, אבא. לא איכפת לי לעבוד. רק איכפת לי שאהיה חמור עבודה, שאתן לר כב עלי ושאגיד כי זה ספורט. מזה אני מפחד.

— טיפש קטן. — נהם האב. מלוא גופו הגדול קם מן הספה ופנה לחלון. עמד מול העצים הגדולים, הזקנים שבחצר, מול אורות שבאו מרחוק. — הנה, איפה למדת את התורה הזו, איפה? אנחנו חמורים? ומי בנה את כל זה? אמור, מי? אני ואמא וכל האנשים כאן, שאתה מתבייש בהם, כולנו בנינו את זה... ובשבילך, בשביל כולנו...

— זה לא בשבילי. זה בשביל הסימקינים.

— מה אתה רוצה מן הסימקינים? הם אנשים טובים, הם עוזרו לנו.

— הם עוזרו לכם! עוזרו לכם במיל כדי לנצל אותכם בלירה. זהו, ואתם אינכם מבינים את זה.

— פירחה. — האפילה היתה מוחלטת. עמוס לא ראה את אביו, אך ישותו היתה בכל. עמוס חש את נשימתו על פניו. ידע כי עליו להפסיק, כי אביו יגע וחולה. אך הוא לא זע. לא עשה דבר לפייסו. אדרבה — שידע, אחת ולתמיד. — אני לא יודע מה אתה חושב בלבך על אבך. אנחנו שני עולמות. באתי ארצה מעיירה קטנה בפולין. אני לא יודע חכמות. ידעתי שצריך לבוא הנה ולחיות כאן. את זה עשיתי. אתה שומע? — קולו עלה והיה לזעקה. — את זה עשיתי. את זה עשיתי...

כהר גבוה עמד האב כנגדו בחשכה. דקות ארוכות עברו עד שנשמע סיבוב הדלת על צירה והועלה אור. האם עמדה בפתח. ממקומו ראה אותה עמוס. ואת אביו ראה, נשען לקיר ופניו אפורים וחסרי דם. שוב חש עמוס כי הוא שוקע במקומו, שכל גופו מתרוקן וצולל וכי ידיו נמשכות אל על, לאויר. נעקר ממקומו ובצעד רחב פנה לצאת.

— עמד, עמוס. — אמר קולו הזקן של האב. —

מה יש?

— לך, עמוס. די והותר מיררת את חייו של אבא.

— שתקי, מירה. יבוא יום, עמוס. יבוא יום וגם אתה תעמוד כך. ריק, ריק, דל מאוד. יותר מזה, אתה תהיה ריק ממני. אדם שאינו אוהב את ביתו, שמתבייש בו, שמתבייש באביו, אין לו כלום. תמיד תלווה אותך רק שנאה, שנאה אפלה...

— לך, עמוס. לך. — האם הדפה אותו בידיה התפוחות. עמוס לא זז. עמד ופניו לפתח.

— לא קל להוציא אותי מכלי, — המשיך האב. — אבל היום אני אומר לך: אני טוב ממך, אני גדול ממך. כך לא היה נמצא כוח ללכת לארץ חדשה, לעולם חדש, לעבוד כך, לתת את חלבך ודמך. אינני מבין אפילו מדוע הלכת למלחמה. אמור לי: מה תעשה למחרת שובך מהצבא? מה? — למושבה לא אחזור.

— מה תעשה?

— אני לא יודע מה. אבל אינני רוצה לחיות בגן־עדן־של־שוטים כמותכם. אתה, אבא, אינך מכיר את העולם. אתה חושב שאין טוב מן החזרת. אני מכירו, ובעולם יש שני דברים... — הוא הפסיק. הוא לא יאמר להם. לא איכפת לו מה הם חושבים על מעשהו. — אה, אין טעם... אבל לא אחזור לכאן. לא אלקק להם לסימקינים. מי הם בכלל? לא כלום. מהטרקלין שלהם התפעלתי. מהפסנתר שלהם, קרתנים עלובים. ואתם רוצים שאלה יהיו אדוני... נכון, יש בי שנאה, יש בי שנאה לכל מה ששורץ כאן, לחנונים הקטנים, לנשותיהם, לפרדסנים הקטנים ולחמוריהם, לכל הבצה המסריחה הזו. אני לא נולדתי לעבוד שכאלה. לא, אבא. לכל היותר אני יכול לרחם עליכם. עכשיו הכל ידוע לכם.

הניח להוריו ויצא את הבית.

יא-

הוזמר האחרון שהושר בקרון היה „מאמה סונטטה פאליציא“, אותו חייל שפתח בשיר עם עקירת הרכבת מן התחנה הוא ששר גם שיר אחרון זה. השיר הראשון בתכניתו היה „הגדודנים בחוד חודי הכידונים“. שר לבדו. כמה מן היושבים בקרון נצטרפו אליו. קצתם היו שרים אותה מנגינה ממש, וקצתם שרו בצדה. מהם החליקו על גבי אותה אוקטבה, ורובם הרקיעו מעליה או שקעו תחתיה. אך אם לא בשיר היה הצד השווה בין החיילים הללו היוצאים בשניה את

ארצם, הרי היה באלו שנותרו על הרציף, תחלה פניהם של אבות, נשים, ילדים, ולסוף חבורה רחוקה ומטושטשת בבגדי־אזרח צבעוניים, שהם מגע אחרון, הידרדרות פתאום, ויד שלוחה החופנת אויר.

אותו חייל פתח ב"הגדודנים" וכבר היו שלושה־ארבעה שהחרו־החזיקו אחריו. אחד רטן "על מי אתה עושה רושם של גבור" ו"האנגלים אינם מתפעלים מרוח־הקרב שלך. הם מכירים יפה את ההרגשה." אלא כשהוחל ב"איה" גלוח אף הוא לשואגים "א—י—ה, איה אי". משיר זה עברו ל"טיטוס טיטוס, לף אתה ראית". אותו פותח, שהרגשת שליחות, כביכול, פעמה בו, עדיין היה מרום והולך מפנתו את רוחות היושבים בקרון. עתה החל קולו מצריד סוף סוף והמשתפים עצמם לזימרה פחתו מהרה. החיילים קבעו מושבם על ספסלי העץ. קביעה אחרונה. הארץ גופה, זו שלכבודה שרו את השירה, היתה בורחת מפניהם צפונה. לשם אצו הברושים האפורים התוחמים להם לפרדסי הדרום. בא הערב על החולות המפורקים כאגדה מזרחית תחת השמים. אפשר נתיגעו החיילים ואפשר הירח הכחלחל נסך בהם עגמומית. היו שולחים רגליהם לבין היושבים מולם, מסיטים גופם אילך ואילך ולסוף שיוו לו דמות של זוית קהה על מישור אלכסוני. במדומדם חש הזמר הנלהב שבפינה כיצד מתפקדת אותה רוח קיבוצית לוהטת שעמל לחשלה. בשארית קולו שנצטרד פתח עתה ב"מאמא סונטנטה פאליצי"א". אלא שהפעם נפל בנופלים ולא זכרו לו חבריו חסד השעות שעברו.

— דחילק, נמאסת עלינו.

— תן לישון.

— מה זה נהיית לנו בינג קרוסבי נהיית לנו?

— מה אתם מתרגזים, חברה? — תמה אותו זמר. — עצוב קצת על הלב, אז מתחשק לשיר.

מה יש?

— תספיק לשיר. יש לך רכבת ואניה ורכבת והשד יודע כמה זמן עוד באירופה. עכשיו

תן לישון.

מתוך אותו חוש פסיכולוגי דק שעוררו לשיר ויתר הבחור ונשתתק. הוא שקע בפינתו,

פניו לחלון.

היתה דממה. עתה ניתן לכל אחד לחוש את עצמו, לחוש בנסיעה שהיא עובדה. בשעה זו של התפרדות ליחידים יחידים שוב ראה עמוס את עצמו, את רייך, את מזרחי, ואת בני. שוב עלה לפניו אותו בוקר כשבא מן החופשה אל המחנה. תחילה פסע ברגל בוטחת. אלא שהדרך מן השער למשרד דרך ארוכה היא ולארכה חבורות חבורות של חיילים, הם וצרורותיהם, מצפים למפקד, לבדיקה רפואית וליציאה. רבו הנוסעים היום. הכל יוצאים לאלכסנדריה של מצרים. אלו ישארו בארץ זו, אלו יפליגו לאיטליה, ואלו לארצות השפלה. ובתוכם מכירים, מימים שהיית במקום זה ובמקום אחר, בבית־חולים או בחפוש "טרמפ". והכל, כך נדמה, דעתם זוחחה עליהם וברכות ארוכות בפיהם.

— אהלן, עמוס. בוא הנה, נבלה. איך היה החופש?

— ימח שמך, איך בילית?

— ומה, גם אתה כאן?

עמוס היה מחייך חיוך כפוי. מעולם לא חשב על כל מלה שיהיה אומר כבשעות אלו. מעולם לא היו עיניו מושפלות כל־כך. כאן הכל מכירים אותו — רק עשרים ושמונה יום בלבד חוצצים בין עבר להווה. כאן, דומה, חש כל אחד במה שהתחולל, ואתה שותק. אין זה ענינם. אתה מחפש פינת סתר. רוצה אתה שתהיה מעבר לכל זה, שכבר יהא הכל עשוי. אילו מצאת בין כל אלה הפזורים כאן זוג עינים שיהא סודן כסודך, שידעו לספר על השתלשלות כעין זו שהשתלשלו עשרים ושמונה ימי חופשתך עד לאותו סיום ועד בכלל. עד לאותה ישיבה בוזיה בפני המבריה המערם את מטבעות הזהב הקטנות עמודות עמודות. בשובה ונחת הוא קובע אותן בתאים העשויים לכך בחגורת הבר... חגורה זו מראה כמראה חגורת הכדורים שהיא חברתך זה כמה שנים... "זהו, הוא רואה, מר גליקמן: פשוט מאוד..." לא, רק ענינך הן המספרות קלונך. לעזאזל, מה קלון הוא זה? רק פינת סתר מבקש אתה, לא לפגוש באיש, לא לפגוש ברייך... והרי הקנטינה הגדולה ששולחנותיה קטנים וירוקים ורצפתה סיגריות מעוכות ועטיפות

ביסקויט ובירה שניגרה לארץ. תימרות עשן. ורייך שמושך אותך לפנתו ומחייך:

— למי אנחנו שותים, ילד?

— תן לחיות.

— אל תהיה עצוב. אמא תחכה לך. שתית הרבה חלב בחופש? — וצחוקו ושיניו הצהובות.

דומה שמעולם לא היה עליז כל כך. עכשיו שהוא שכוב נכחך על הספסל ומנמנם ומיטלטל

עם הקרון, עדיין נח עליו חיוך זה.

— שמע, עמוס. — אמר רייך לפתע. — היה לי חופש! מלך הייתי. חצי ארץ-ישראל

עברתי. ביקרתי כל מיני חברים ותיקים. מה אגיד לך? אני כבר עברתי את הגיל. אבל יותר מדי

צחקתי לכולם. אבל אתה, עמוס, אל תשים לב אלי, אתה שומע? יכנס בך הרוח, עמוס. העיקר זו

אמונה.

הוא חייך. עמוס ידע שהוא מחכה לתשובה. אולי רק לצון חמד לו. להתגרות בכ רצונה.

אלא שאינך יכול להשיב לו כדרכך.

— מה אתה שותק? תגיד משהו. אולי נשתה לחייך? או אולי לחיי ארץ ישראל הצעירה?

— מה זה חשוב לחיי מי? העיקר שתשתה. — מזרחי הוא שפרץ אל השולחן, הוא

ובני אחריו.

אבק עולה מן המדבר. אין הוא נראה. אך הוא מונח על שפתותיך, עולה בנחיריך. הוא

יבש ומתוק. ושמא לא אבק הוא זה אלא סתם ריח נושן של מכוניות גדולות ובהן אתה וחבריך

עוברים דרכים עקלקלות, בארץ בכריה, ריח נערים מסיעים עצמם לעולה ואינם חלים...

הקטר פרץ לפתע בועקה לתוך הלילה, כחמור זה. נשם ונשף ונשף וטלטל את הרכבת

כולה טלטלה גדולה. החיש והאט מהלכו עד שנמלך בדעתו ועמד. אותו שקשוק בלתי פוסק של

גלגלי הרכבת חדל לפתע. היה שקט תמוה, כ"פרימוס" שכבה. יושבי הקרון החלו זעים בשנתם,

מחכים עין באצבע, מפהקים בקולי קולות, מחרפים ישות נסתרת ומצמצמים כלפי האור הצהוב

היוצא מן התקרה הקמורה.

— מה הענינים? — אמר רייך ומשך את חפיסת הסיגריות מכיסו, זו התנועה המתלווה

לכל מעשה ומעשה שבחייך. — איפה אנחנו?

— בקורת. — פירש פלוני. — משטרה צבאית.

יב

— הייתי מסתפק בחצי שוים של הדברים המוברחים כאן. — אמר רייך.

— ואתה, מדוע לא ניסית מזלך? — עמוס נשען בגבו לספסל וחייך כלפי רייך. מן השפה

ולחוץ אמר חיוכו: אני שקט. אני איני מפחד מפני המשטרה. מה יוכל לקרות לי? אני עמוס

התמים. אלא שבתוכי, בנקודה סמויה שהיא הלב, או הכליות, או הקרביים, חלחל רגש מוזר ולא

נודע: אתה עומד נגד. לא נגד המשטרה. נגד משהו אחר. אפילו נגד רייך. מדוע לא עשה

זאת רייך?

— אני? לא הציעו לי. אילו הציעו עסק הייתי מקבל על עצמי.

— בלי כל פקפוק?

— חה-חה. איזה פקפוק?

— העובדה שמישהו הוא מברייח אינה מורידה את ערכו בעיניך?

— להיפך.

— ואילו אמרתי לך שאני נושא משהו כאן, על גופי, מה היית אומר?

— אתה? אתה? הייתי אומר שאתה שקרן לא יוצלח.

— ואילו הוכחתי לך? — מדוע אין רייך זה מאמין בכך, לעזאזל?

— הראה. — התבדח רייך והושיט ידו כמי שמתכוון לערוך חיפוש על גופו של עמוס.

בפתח הופיעו שני שוטרים צבאיים. עמוס הדפף מעליו.

— שב בשקט. הם באים.

השנים עמדו בפתח, זעומים ומאיימים מתחת לכובעים האדומים שמצחותיהן מגיעות

לקצה אפם.

— לפתח את החבילות. כולכם. מהר.
 תיכף להופעתם נשתנתה האוירה. כל היושבים ידעו כי החיפוש מכון בעיקרו לארץ-
 ישראלים. הבריטים שבקרון חייכו בהנאה. ואילו הארץ-ישראלים נסתמרו, זעופים וקודרים.
 דוקא במדים אלו ניתן לחפש שלטון זה שאתה, כביכול, נמנה עליו בכל ימות השנה, שלצדו
 נלחמת מלחמה זו. פעולת שיגרה זו ששמה בקורת גבולות לובשת משמעות אחרת, נוראה. בן-
 רגע מתגבשים היושבים בקרון לתא של חיים לאומיים סוערים.
 — אינעל אורדום. — אמר מזרחי. — מצוה להרוג אותם.
 — בסטרדס. — ירה רייך אימרתו, מתכוון שתפגע בשוטרים הקרבים. — אין דבר,
 יבוא יומם.

— בחייכם, חברה, — אמר עמוס. — שבו בשקט.
 — מה יש, למה לשתוק? — רגז רייך — או אולי אתה באמת מסתיר משהו?
 עמוס צחק ורייך אתו.
 בתוך כך כבר הגיעו השוטרים למושבים של הארבעה. רייך הפטיר בלעג:
 — זהו. זהו מברייח מומחה. — והצביע על עמוס. — בעצמו סיפר לי. הכל תמצאו אצלו:
 חשיש, זהב, תותח-שדה.

עורו של עמוס נעשה חידודין חידודין. חש בצמרמורת היורדת מערפו ומחליקה לאורך
 שדרתו. השוטר תלה עינים טובות ותמימות כאומר: בדיוחה טובה, הה? השוטר ההולך בראש,
 סמל, שכל אותה שעה היה אפוף איבה מעובה, נראה נבוך. נראה ששקל את המצב לכל צדדיו:
 שכן בכליו של עמוס לא חיפש ולעומת זה נטפל לרייך. החל הופך תרמילו ושקו, מפרק כל
 חפץ, מחטט בכל בגד. רייך עמד מולו, משים עצמו מצפצף ומנצה. אך עמוס, שישב סמוך לו
 ושחק, היטיב לדעת את עיניו הדלוחות של רייך, את אצבעותיו החומות. בכל רגע עשוי היה
 לפרוץ כהרגע וסופה של התגרה מי ידע. עליך להתרחק מקטטה מעין זו כמאש. אלא שמעולם
 לא נתנסיתי בכגון זה. קבלו בחברך — קום וסייע לו. לאחר ככלות הכל תהא שהות בידך
 לברר מי צדק. וכאן הרי ברור ללא שיוור של ספק, שברייטי זה אין כוונתו אלא להתגרות בכם,
 להוכיח כי רמה ידו. ובכל זאת עליך לשתוק, בכל מחיר. וכאן כל הקרון צופה, מחכה להת-
 פוצצות... השוטר שלח ידו והחל ממשש גופו של רייך.

— הורד ידיך. — אמר רייך בשקט. פניו היו לבנים וידיו רוטטות.
 — זכותי היא לבדוק אותך. אתה חשוד. — השיב השוטר והוסיף לטפל בגופו של רייך.
 זה הרים ידו לאטו ואמר, כשהכל עוצרים נשימה:
 — הורד ידיך. אני מזהיר אותך, אתה, אנגלי...
 אותו רגע ראו הכל את רייך שהוא שומט ידו ופונה במהירות לאחור, לעבר עמוס.
 פניו נתעוותו.

— מה יש?
 — תפסיק, רייך. אני מתחנן לפניך. הנח לו לסיים את החיפוש ולהסתלק.
 מבטו של רייך נשתהה על עמוס. עמוס חש רטט מוזר אף ראה גוון חדש, לא מוכר, בעיני
 רייך. זו לא היתה תהייה, אף לא הסכמה. משהו השונה משתיהן. הוא לא אמר דבר, רק חזר
 ופנה אל השוטר ואמר כמי שמצטט בלשון בלתי מובנת:
 — חברי צודק. הוא אומר שאני בעל לאשה ואב לילדים ושעלי להיות זהיר יותר. הוא
 אומר שפגעתי בך בלי כל הצדקה, שזה תפקידך. תסלח לי. אתה מבין ודאי — אני עצבני, לא
 קלה היתה הפרידה מהבית.

איש אחר אמר את הדברים הללו. השוטר מדד אותו במבטו לכל שיעור קומתו, משל
 מטורף היה. אפשר החליט שככלות הכל לא יקל מצבו בקרון זה שרובו ארץ-ישראלים.
 — אתה היוזר, חייל. — פסק פסוקו. — אתה עתיד לשלם מחיר יקר על שחצנותך.
 ויצאו בראש מורם, הוא וחברו.

יושבי הקרון היו נדהמים. התדהמה היתה מפנה מקומה לבזו. רק רייך לא שם לבו לאיש,
 אף לא לעמוס. ארז חפציו בשקט וחזר וישב במקומו, עיניו במדבר הגדול והלבן.
 לא נתחזר לו לעמוס אם הבחינו היושבים בבעיטה זו שבעט ברגלו של רייך, שאם כן

אפשר ולא היו תמהים על נסיגתו הפתאומית של זה. ובכל זאת היו עיניו מושפלות. שוב היתה הרכבת מתגלגלת לעבר הסואץ, דרך שעות של מדבר. הבוכנות היו מכות על שדרתה, מכות ומרוצצות. אותה חגורה היתה כרוכה לגופו כנחש בריח. אין היא מוציאה אותו מביתו בלבד. משמעה חריגה מן הכל. שוב אינו נעלה על רייך שהסב פניו ממנו. מה היה אומר לו רייך עתה? לא. הוא לא יאמר דבר. ואם יאמר, לא תדע אם מחשבותיו הן. רייך לא יכול להעלות על דעתו כי אמנם מבריה אתה. ושמא לא רצה בכך, בתוך לבו? שמא רצה אף הוא שמישהו לא יהא מבריה? שמא לא להשחיתך ביקש אלא ליהנות מתומתך? אולי משום כך שם עצמו רע כל כך. ושמא לא רייך לבדו, כי גם מזרחי וגם בני לא חפצו שיימנה עם המברחים?

קם ממקומו, דלג על רגלי הישנים ויצא את הקרון. השמים היו גדולים מאוד, ולבנים כחלום. דומה, עוד רגע וירדו לשכב על גבעות החול. אבק היה עולה מן הארץ. בכל היו מסתורין גדולים. הכל היה מבקש פתרון. גלגלי הפלדה היו שוקקים כנחל איתן, כעורקי הענקים. הרכבת היתה פורצת אל תוך האפקים, משסעת ומבתקת אותם ומניחה אותם תמימים כשהיו.

ישב כשרגליו חוצה לקרון. תקפתו ערגה לדבר שאין להשיגו לעולם, למעשה שאין לעשותו. גבעות החול היו מנצנצות כצדפים שנשחקו, מנצנצות וקורצות. כך הן גבעות החול, גורפות ונגרפות, שוחקות ונשחקות. עמוס תחב את כפו אל מתחת למעילו, לכותנתו. הוא נגע בחגורה. הוא משך והוציא שתי מטבעות. הן היו זעירות ובורקות. הן היו כגורל, כמשחק, כאיולת. הוא הטיל מטבע אחת. קו של אור ניצת ונמחק על ידי הרכבת המתגלגלת. כך, כל היורד למדבר לא תשזפנו עוד עין. הטיל את השניה. עוד ניצוץ נתלהט וכבה, ושקע. כחלום היה זה, כילדות שנלכדה באפס־רגע. ניצוצות ניצוצות התזו הירח המלא. המדבר בלע הכל. הטיל מטבע אחר מטבע. החגורה נתרקנה. משך מגופו את החגורה והביט בה. היא היתה עשויה בד חזק, פשוט. רגע שקל בדעתו אם כדאי לשמרה, להשתמש בה. חש שפנינים גדולות תלויות בריסיו. הוא שמט את החגורה.

משסבב על עקביו ופנה לפתח הקרון דימה לראות צל חומק. נכנס לאטו פנימה. אור צהוב מילא את הקרון. הכל היו מתנמנמים ומיטלטלים עם הרכבת. אפשר רק דמיונו היה זה. מעל רגלי חבריו פסע וחזר למקומו.

לאחר שעצם עיניו חש בכף יד שלפתה כפו. עמוס הוסיף לשבת בעינים עצומות. רק לחץ את הכף. אצבעותיה, ידע, היו חומות מעשן.

